

Міжнародна науково-практична конференція з проблем і перспектив судової реформи в Україні

18–19 квітня 2002 р. у м. Харкові відбулася міжнародна науково-практична конференція «Стан судової реформи в Україні: проблеми і перспективи». Її організаторами виступили Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Харківський Центр по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні, Інститут вивчення проблем злочинності Академії правових наук України.

Згідно з програмою конференція проводилася в режимі пленарних та секційних засідань. Було розглянуто питання застосування нового Закону України «Про судоустрій України», формування нових гілок і рівнів судової системи, їх юрисдикційні повноваження, проблеми створення суду присяжних, функціонування органів суддівського самоврядування з позицій забезпечення незалежності і неупередженості суду, доступності правосуддя, захисту прав людини і основних свобод. В обговоренні цих та інших проблем взяли активну участь члени робочих груп з розробки нового Закону України «Про судоустрій України», проектів Кримінально-процесуального, Цивільного процесуального, Господарського процесуального, Адміністративного процесуального кодексів України, працівники Апарату Верховної Ради України, вчені провідних навчальних та науково-дослідних закладів: Академії правових наук України, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Національної академії внутрішніх справ України, Національної академії Служби безпеки України, Національного університету внутрішніх справ МВС України, Національної академії Прикордонних військ України імені Богдана Хмельницького, Академії адвокатури України, Одеської національної юридичної академії та ін.

Участь у роботі конференції взяли також практичні працівники: судді Конституційного Суду України, Верховного Суду

України, представники Генеральної прокуратури України, Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Харківської обласної державної адміністрації, а також судді та прокурори Харківської, Донецької, Чернівецької та інших областей України.

Із вступним словом до учасників конференції звернувся перший проректор Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, директор Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні, професор, академік АПрН України **В. Сташис**, який звернув увагу присутніх на актуальність проведення конференції саме в період прийняття нового Закону «Про судоустрій України», яким визначено засади здійснення правосуддя та завдання суду, внутрішня структура судової системи, процедура добору професійних суддів, присяжних, народних засідателів, розширено форми суддівського самоврядування, тощо. Новий Закон заклав фундамент для формування самостійної та незалежної гілки влади, що є важливим чинником становлення України як демократичної, правової, соціальної держави, розвитку цивілізованого громадянського суспільства, досягнення громадянського миру, обумовлює необхідність активізувати роботу з розробки і прийняття нових Цивільного процесуального, Господарського процесуального, Кримінально-процесуального, Кримінально-виконавчого кодексів, законів «Про прокуратуру», «Про адвокатуру», «Про нотаріат» тощо.

Пленарне засідання розпочалось доповіддю «Судова реформа в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку» доктора юридичних наук, професора, академіка, віце-президента АПрН України, завідувача кафедри кримінального процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого **Ю. Прошевого**, який зазначив, що Закон «Про судоустрій України» закріпив нові моделі розвитку процесуального законодавства, над якими необхідно працювати з метою їх удосконалення. Доповідач звернув увагу учасників конференції на відсутність в Україні єдиної концепції розвитку процесуального права, яка б включала всі його галузі, і зазначив, що низка законів, прийнятих у 2001 р., так звана «мала судова реформа» та Закон «Про судоустрій України» мають певні суперечності. Оскільки новий Закон набуває чинності з 1 червня 2002 р., най-

ближчим часом Верховна Рада України має прийняти оновлені процесуальні кодекси. В доповіді було проаналізовано також проблеми вдосконалення порядку провадження досудового слідства та підвищення ефективності судового контролю за діями і рішеннями органів досудового розслідування; диференціації строків досудового слідства і тримання обвинуваченого під вартою; вирішення в законі проблеми зловживання правом учасниками процесу; вдосконалення процедури попереднього розгляду справи суддею, перегляду справ у порядку апеляційного, касаційного та виключного провадження.

Проблемам реформування процесуального законодавства України було присвячено також доповіді В. Комарова, В. Зеленецького, Д. Письменного, В. Тертишнікова, С. Міщенко, А. Огородніка.

В науковій доповіді «Цивільно-процесуальне законодавство України: традиції та новачі» професор, член-кореспондент АПрН України, проректор з навчально-методичної роботи, завідувач кафедри цивільного процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого **В. Комаров** підтримав пропозицію щодо створення єдиної концепції розвитку процесуального законодавства в Україні та наголосив на необхідності збереження традицій законодавчої техніки при його реформуванні, гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами захисту прав людини. Професор, член-кореспондент АПрН, декан господарсько-правового факультету Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого **В. Тертишніков** у доповіді «Судово-правова реформа і проблеми загальної частини проекту ЦПК України» також підтримав пропозицію створення єдиної концепції розвитку процесуального права в Україні та комплексного підходу до реформування законодавства. Крім того, доповідач критично оцінив деякі новели ЦПК України щодо мотивування процесуальних рішень. Кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ України **Д. Письменний** у доповіді «Новий Закон України «Про судоустрій» як крок до демократичної правової держави» підкреслив необхідність узгодження принципів та основних понять цього закону і кримінально-процесуального законодавства.

Доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрН України, заступник директора з наукової роботи Інституту вивчення проблем злочинності АПрН України **В. Зеленецький** у доповіді «Проблеми забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства» наголосив на необхідності комплексного підходу до вирішення зазначених проблем та прийняття єдиного Закону України «Про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства».

Суддя Верховного Суду України **С. Міщенко** звернув увагу учасників конференції на проблемні питання повернення судом справ на додаткове розслідування. Питанням використання у новому кримінально-процесуальному законодавстві оціночних понять присвятив свій виступ голова Апеляційного суду Чернівецької області **А. Огороднік** у доповіді «Оціночні поняття права і судова дискреція».

Проблеми створення та функціонування адміністративних судів було висвітлено у виступах В. Стефанюка та А. Селіванова.

У науковій доповіді «Запровадження адміністративних судів у рамках судово-правової реформи» кандидат юридичних наук, перший заступник Голови Верховного Суду України **В. Стефанюк** розглянув проблеми створення прикладних і теоретичних умов забезпечення функціонування адміністративної юстиції в Україні та звернув увагу на необхідність розробки і нормативного закріплення її основних засад та процесуальних форм. Доповідач також визначив перспективи створення системи спеціалізованих адміністративних судів, ураховуючи сучасний економічний стан держави. Доктор юридичних наук, професор, постійний представник Верховної Ради України в Конституційному Суді України **А. Селіванов** у науковій доповіді «Правові проблеми реалізації судової влади в адміністративному судочинстві України» особливу увагу приділив предмету адміністративного правосуддя та процедурі розгляду адміністративних справ, механізму забезпечення виконання судових рішень, проблемним питанням створення в Україні системи адміністративних судів.

У доповіді доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АПрН України, судді Конституційного Суду України **В. Тихого** «Правова реформа та юридична природа актів судового тлумачення законодавства» було докладно проаналі-

зовано специфіку правотлумачної діяльності Конституційного Суду України, природа та значення для правозастосовної практики його рішень.

Проблеми судоустрою та судочинства розглядалися у виступах **І. Марочкіна**, **В. Коновалової**, **Н. Сібільової**, **О. Пасенюка**, **В. Бринцева**, **Б. Розовського**, **Т. Шахматової**.

Професор, завідувач кафедри організації судових та правоохоронних органів Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого **І. Марочкін** у науковій доповіді «Доступність правосуддя і проблеми її реалізації» звернув увагу на організаційні, фінансові та ідеологічні аспекти забезпечення доступності правосуддя в Україні. Доповідач підкреслив необхідність законодавчо надати право малозабезпеченим громадянам одержувати юридичну допомогу безкоштовно або на пільгових умовах. Моральні функції судової влади стали темою доповіді доктора юридичних наук, професора, академіка АПрН України **В. Коновалової**. Кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, завідувачка сектору Інституту вивчення проблем злочинності АПрН України **Н. Сібільова** у науковій доповіді «Закон «Про судоустрій» — правова підстава організації та функціонування судової влади» проаналізувала наявні в Законі недоліки та прогалини, зокрема щодо висвітлення принципів правосуддя, співвідношення повноважень Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду; механізму реалізації права людини на оскарження судових рішень тощо. Деякі недоліки чинного механізму оскарження судових рішень стали предметом наукового аналізу в доповіді доктора юридичних наук, професора, проректора з наукової роботи Луганської академії внутрішніх справ імені 10-річчя незалежності України **Б. Розовського** «Судовий контроль — гарантія забезпечення конституційних прав громадян у кримінальному судочинстві».

Заступник Державного секретаря Міністерства юстиції України **О. Пасенюк** зупинився на проблемах організаційного забезпечення діяльності судової влади в умовах судової реформи. Кандидат юридичних наук, голова Апеляційного суду Харківської області **В. Бринцев** у доповіді «Основні напрямки подальшого вдосконалення законодавчих основ судової влади» звернув

увагу присутніх на окремі питання статусу та забезпечення незалежності суддів, удосконалення системи управління судами та проблему запровадження Державної судової адміністрації. Доповідач також запропонував створити окружні суди, які б розглядали справи у першій інстанції, а їх рішення оскаржувались до апеляційного суду. Начальник управління з питань правової роботи Харківської обласної державної адміністрації **Т. Шахматова** в науковій доповіді «Участь місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у вирішенні питань забезпечення діяльності судів» проаналізувала існуючі та перспективні форми такої участі, а також зупинилася на деяких проблемних питаннях забезпечення належного функціонування судової влади.

Проблемні питання статусу професійних суддів та підготовки кандидатів на посаду судді було висвітлено у виступах В. Городовенка, В. Рум'янцева, Л. Герасіної.

З науковою доповіддю «Консультативна Рада європейських суддів Комітету Міністрів Ради Європи про принципи незалежності суддів та засоби їх реалізації в Україні» виступив суддя місцевого суду м. Мелітополя, представник України при Консультативній Раді європейських суддів Комітету Міністрів Ради Європи **В. Городовенко**.

Проблемам удосконалення підготовки професійних суддів в умовах судової реформи в Україні (на досвіді Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого) присвятив свою доповідь доктор юридичних наук, професор, декан факультету підготовки професійних суддів Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого **В. Рум'янець**. Доповідач навів аргументи щодо необхідності обов'язкової підготовки кандидатів на посаду судді та запропонував проект Державної програми підготовки професійних суддів.

Доктор соціологічних наук, професор кафедри соціології та політології Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого **Л. Герасіна** у науковій доповіді «Соціальна ефективність судової влади в світлі можливості соціологічного виміру» розглянула суд як соціолого-правовий інститут держави і суспільства та визначила фактори, що обумовлюють соціальну ефективність його функціонування, серед яких особливо виділила особу судді.

Проблемам підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів присвятили свої виступи **В. Кудрявцев**, **О. Михайленко**, **В. Кривобок**, **О. Снігерьев**, **Г. Кожевніков**.

Заступник Генерального прокурора України **В. Кудрявцев** у науковій доповіді «Судово-правова реформа і прокуратура: актуальні проблеми» особливу увагу приділив висвітленню організаційних питань участі прокурора в суді. Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри процесуального права Академії адвокатури України **О. Михайленко** присвятив свій виступ проблемам виконання прокуратурою своїх функцій на досудовому слідстві. В науковій доповіді «Судово-правова реформа в Україні і реформування органів досудового розслідування» кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри кримінального процесу Національного університету внутрішніх справ **Г. Кожевніков** зупинився на проблемах реформування системи досудового слідства та наголосив на необхідності збереження слідчого апарату прокуратури. Питанням удосконалення прокурорської діяльності в аспекті судової реформи присвятив свою доповідь кандидат юридичних наук, прокурор Харківської області **В. Кривобок**.

Доктор юридичних наук, професор, заступник ректора Національної академії Прикордонних військ України імені Б. Хмельницького **О. Снігерьев** у науковій доповіді «Функції Прикордонних військ України та їх реалізація в умовах судової реформи» акцентував увагу на необхідності створення Державної прикордонної служби та запропонував проект закону, що закріплює статус і повноваження цього правоохоронного органу.

Під час конференції працювали дві секції («Проблеми організації судової влади» і «Процесуальні проблеми функціонування судової влади та кримінально-правовий захист правосуддя»), в процесі роботи яких було докладно обговорено доповіді пленарного засідання та інші дискусійні питання застосування нового Закону «Про судоустрій України», розробки нових та вдосконалення чинних законодавчих актів, що забезпечують функціонування судової влади в державі.

Так, у секції «Проблеми організації судової влади» з доповідями виступили 14 науковців. Обговорювались проблеми статусу присяжних, удосконалення механізму добору та заняття посади судді, їх професійної підготовки та підвищення квалі-

фікації, посилення самостійності та незалежності судової влади, дисциплінарної відповідальності, суддівського самоврядування. Крім цього, порушувались питання компетенції Конституційного Суду України та повноважень адміністративних судів. Особливу увагу було приділено проблемам матеріального забезпечення судової влади, зокрема втілення нових форм та методів реалізації Державної програми фінансування судової реформи в Україні. Не залишились поза увагою учасників конференції також питання статусу прокуратури, адвокатури, нотаріату в умовах судової реформи.

В секції «Процесуальні проблеми функціонування судової влади та кримінально-правовий захист правосуддя» з науковими доповідями виступили 17 науковців, які обговорювали різні аспекти концепції розвитку кримінально-процесуального законодавства України, зокрема, питання щодо диференціації форм кримінального судочинства, законодавчого забезпечення права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист та вдосконалення процесуального статусу захисника, підвищення ефективності судового контролю за обмеженням конституційних прав особи при провадженні у кримінальній справі. Особливий інтерес викликав аналіз нового кримінально-процесуального законодавства щодо нормативного наповнення принципів кримінального процесу, процесуального статусу його суб'єктів, використання в доказуванні у кримінальній справі оперативно-розшукових матеріалів. Предметом наукової дискусії стали і окремі питання, тактики судового слідства та проблеми перегляду судових рішень у порядку виключного провадження.

На підсумковому пленарному засіданні з заключним словом виступив проректор з наукової роботи Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, професор, доктор юридичних наук, академік АПрН України **М. Панов**, який охарактеризував роботу конференції як плідну і проведену на високому рівні. За загальною оцінкою учасників конференції обговорення актуальних проблем судово-правової реформи в Україні було різнобічним і ґрунтовним. За підсумками конференції запропоновано рекомендації щодо забезпечення ефективного функціонування судової влади, вдосконалення національного судоустрійного та процесуального законодавства, практики його застосування.

Всі відзначили високий рівень підготовчої роботи, проведеної Харківським Центром по вивченню організованої злочинності Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого спільно з Американським університетом у Вашингтоні та Інститутом вивчення проблем злочинності Академії правових наук України, по організації та проведенню цієї конференції.

Матеріали підготували:

Н. Сібільова, кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка сектору дослідження проблем судової діяльності Інституту вивчення проблем злочинності АПРН України,

О. Шило, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту вивчення проблем злочинності АПРН України,

Н. Глинська, Інститут вивчення проблем злочинності АПРН України,

Л. Москвич, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого.